

Urszula Motowidlak*

KIERUNKI PRODUKCJI GOSPODARSTW ROLNYCH O ZRÓŻNICOWANEJ STRUKTURZE AGRARNEJ

Każda działalność gospodarcza, w tym również działalność rolnicza prowadzona przez gospodarstwa rolne, jest ściśle związana z procesami fizycznego przepływu różnego rodzaju dóbr. W literaturze przedmiotu przepływy fizyczne najczęściej rozpatrywane są w dwóch ujęciach, tj. wąskim i szerszym¹. Przepływy materiałów, surowców oraz wyrobów gotowych mogą być, więc analizowane w obrębie danego podmiotu gospodarczego lub w ujęciu szerszym, jako przepływy między podmiotami wzajemnie ze sobą współpracującymi na rynkach zaopatrzenia i sprzedaży. Gospodarstwo rolne może, więc stanowić z jednej strony przykład modelowego systemu logistycznego², z drugiej zaś ogniwo bardziej złożonego łańcucha dostaw na rynku rolno-spożywczym (rysunek 1 i rysunek 2).

Gospodarstwo rolne analizowane jako system logistyczny lub uczestnik skomplikowanego systemu powiązań między współpracującymi ze sobą podmiotami gospodarczymi powinno dążyć m.in. do minimalizacji kosztów oraz maksymalizacji wartości dodanej³.

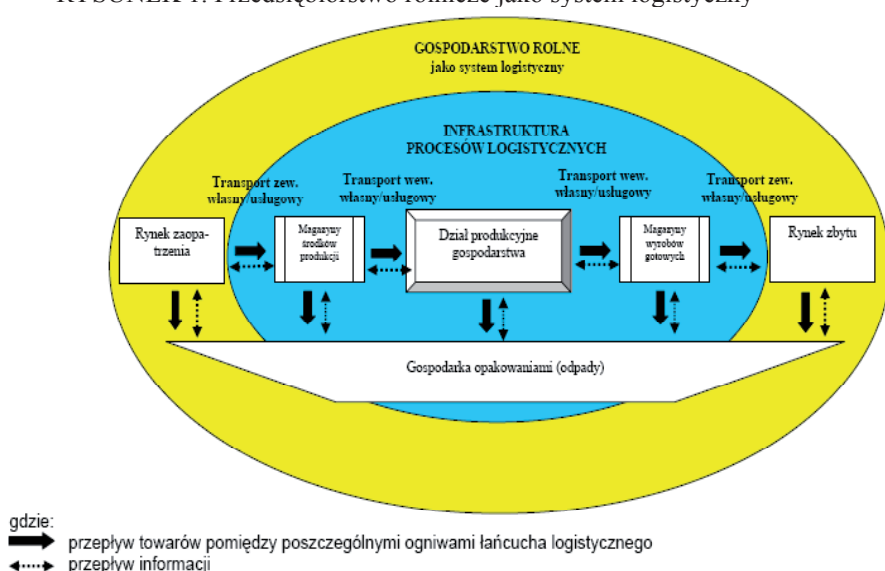
* Adiunkt, Zakład Logistyki UŁ

¹ D. K i s p e r s k a - M o r o ń, S. Krzyżaniak (red.), *Logistyka*, Instytut Logistyki i Magazynowania, Poznań 2009, s. 13.

² M. K u b o ń, *Metodyczne aspekty szacowania kosztów infrastruktury logistycznej przedsiębiorstw rolniczych*, Problemy Inżynierii Rolniczej, nr 1/2007, s. 125.

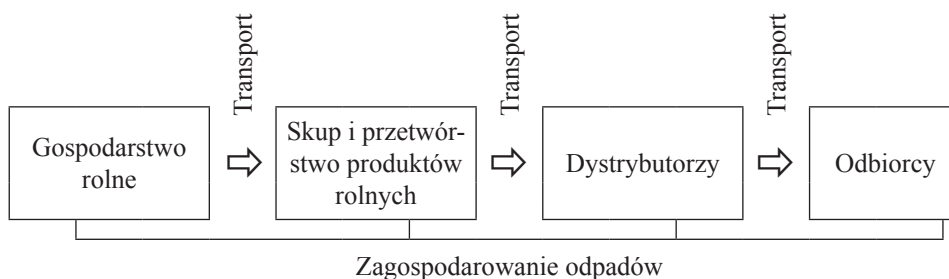
³ S. A b t, *Logistyczny agrobiznes*, www.Logistyka.net.pl, 2002.

RYSUNEK 1. Przedsiębiorstwo rolnicze jako system logistyczny

Źródło: M. Kuboń, *Metodyczne aspekty szacowania kosztów infrastruktury logistycznej przedsiębiorstw rolniczych*, *Problemy Inżynierii Rolniczej*, nr 1/2007, s. 126.

RYSUNEK 2. Gospodarstwo rolne jako ogniwo łańcucha dostaw

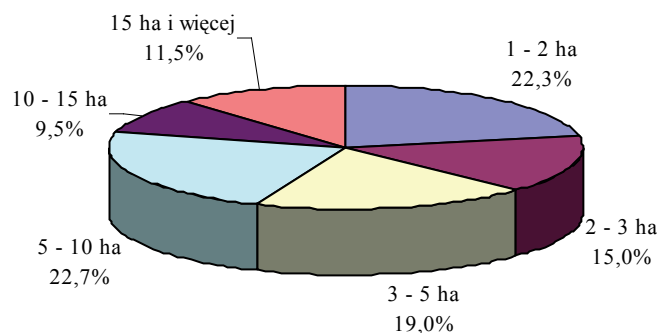

Źródło: opracowanie własne na podstawie S. Abt, *Logistyczny agrobiznes*, www.Logistyka.net.pl

Zgodnie z literaturą przedmiotu jest to możliwe dzięki ścisłym powiązaniom wszystkich ogniw, co sprzyja koncentracji pionowej oraz poziomej. Silnie rozproszona baza surowcowa w Polsce warunkuje jednak niski poziom relacji między producentami surowców rolniczych a przedsiębiorstwami przemysłu spożywczego.

Analiza struktury agrarnej wskazuje na istotny problem, jakim jest silne rozdrobnienie polskiego rolnictwa (wykres 1).

Wykres 1. Struktura gospodarstw rolnych w Polsce o powierzchni powyżej 1 ha UR według grup obszarowych w 2007 roku

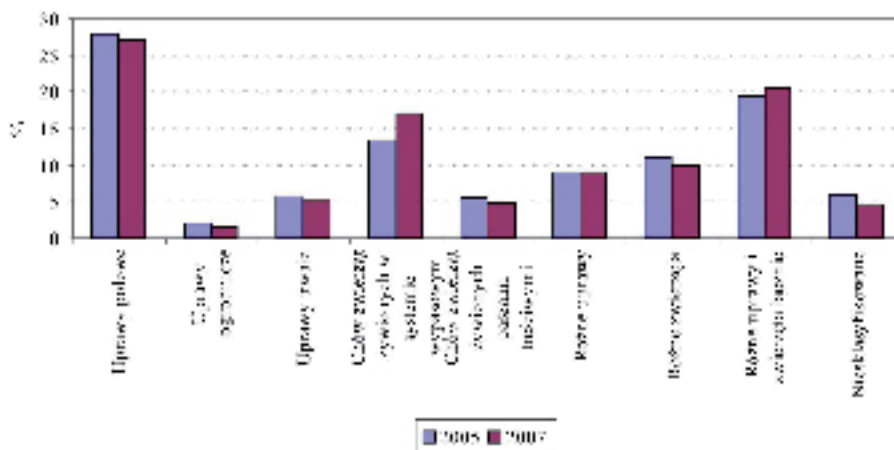
Źródło: opracowano na podstawie Rocznika Statystycznego, GUS 2008.

Mimo pozytywnych zmian jakie dokonują się od prawie dwudziestu lat w strukturze agrarnej polskiego rolnictwa stopień koncentracji produkcji rolnej jest niewielki. Jak wynika z danych przedstawionych na wykresie 1 w 2007 roku małe i średnio obszarowe gospodarstwa rolne w Polsce stanowiły ponad 88% ogółu gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha UR. Użytkowany przez właścicieli tych gospodarstw areal stanowił nadal ponad ½ całkowitej powierzchni użytków rolnych.

Przewaga gospodarstw małych i średnich obszarowo sprzyja niskiej specjalizacji produkcji rolnej, co przedstawiono na wykresie 2.

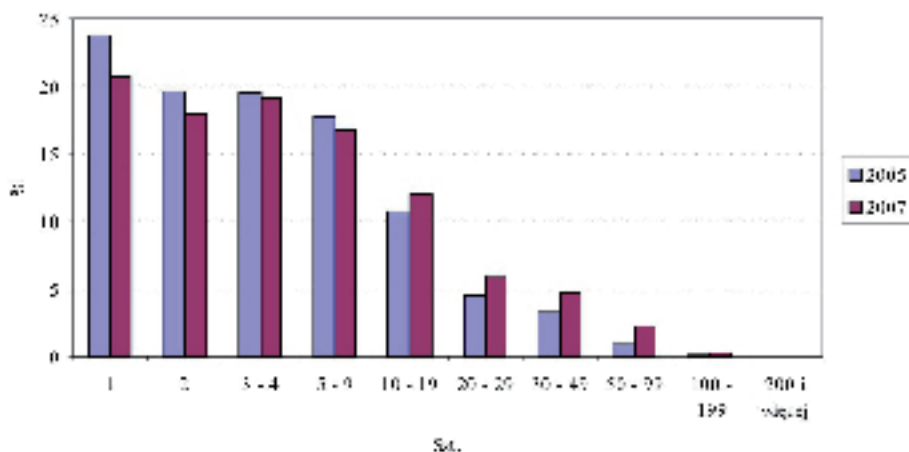
W 2007 roku prawie 45% gospodarstw rolnych nie miało określonego profilu produkcji rolnej. Największy stopień specjalizacji, tj. 27% ogółu gospodarstw rolnych odnotowano w zakresie upraw polowych. Natomiast chów zwierząt żywionych w systemie wypasowym prowadzony był w 17% gospodarstw rolnych. Udział gospodarstw specjalizujących się w uprawach trwałych oraz chowie zwierząt żywionych paszami treściwymi kształtował się na poziomie około 5%, zaś upraw ogrodniczych wynosił 1,5% ogółu gospodarstw rolnych w kraju. W analizowanym okresie koncentracja produkcji rolnej zwiększyła się o 2,5 p.p. Największą dynamikę zmian odnotowały gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych w systemie wypasowym (wykres 3).

Wykres 2. Struktura gospodarstw rolnych w Polsce według typów rolnictw w latach 2005-2007

Źródło: opracowano na podstawie *Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2005 r. i 2007 r.*, GUS, Warszawa 2006 i lata następne.

Wykres 3. Struktura gospodarstw indywidualnych w zależności od liczby sztuk bydła w latach 2005-2007

Źródło: opracowano na podstawie *Charakterystyka gospodarstw...*, op. cit., GUS, Warszawa 2006 i lata następne

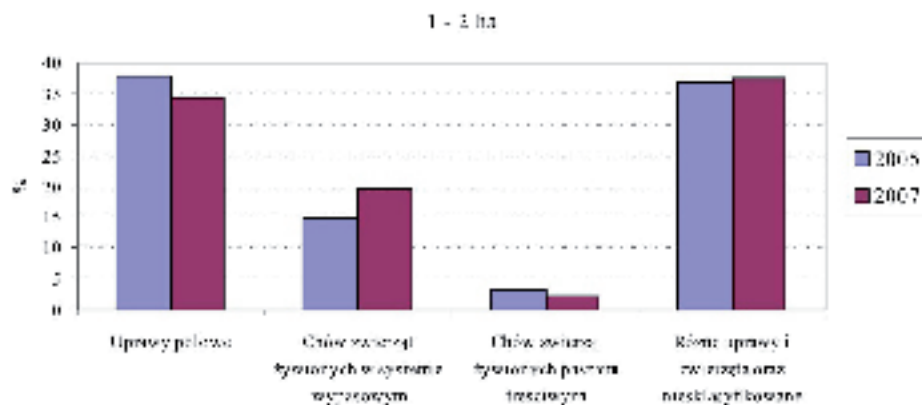
Jak wynika z wykresu 3 w latach 2005–2007 odnotowano spadek liczby gospodarstw, w których pogłowie bydła wynosiło 1–9 sztuk oraz jedno-

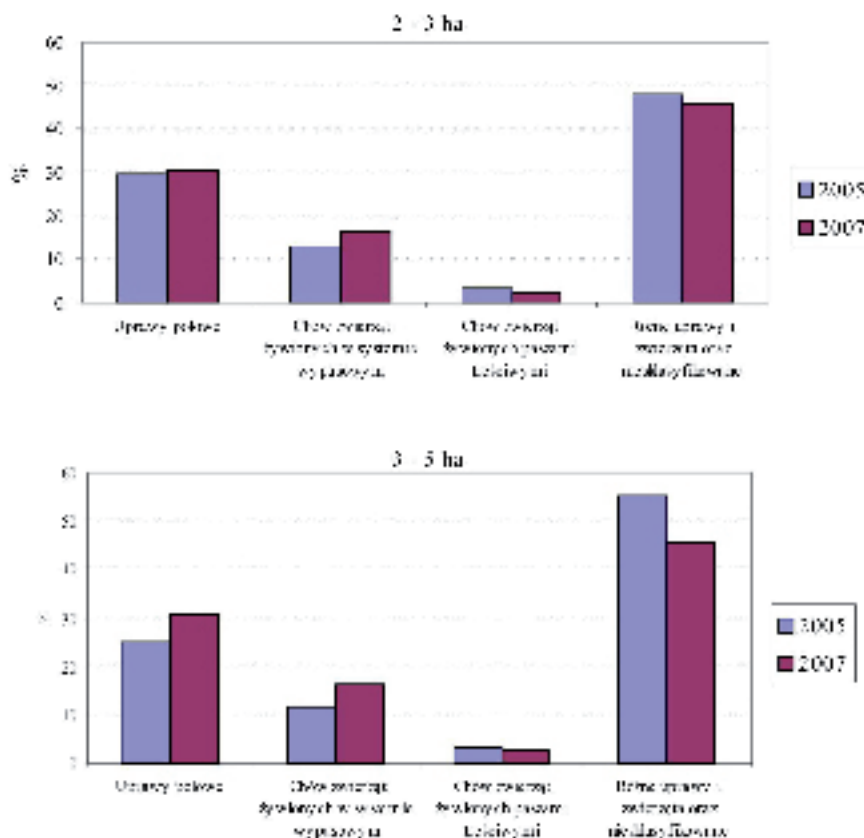
czesny wzrost gospodarstw ze stadami liczącymi powyżej 10 sztuk. Mimo pozytywnych zmian poziom koncentracji produkcji zwierzęcej był nadal bardzo niewielki. W 2007 roku zbiorowość gospodarstw z pogłowieм bydła do 9 sztuk wynosiła aż 75% gospodarstw zajmujących się chowem bydła. Gospodarstwa posiadające powyżej 20 szt. bydła stanowiły natomiast tylko 13% analizowanej grupy.

Aktywność ekonomiczna gospodarstw rolnych jest ściśle powiązana z ich przynależnością do grup obszarowych. W gospodarstwach małych i rednich obszarowo, mimo występującej w ostatnich latach skłonności do specjalizacji produkcji rolnej stopień jej koncentracji jest zdecydowanie niższy niż w gospodarstwach o większej powierzchni użytków rolnych. W 2007 roku ponad 55% wszystkich gospodarstw rolnych o areale 1–15 ha UR, które stanowiły ponad 48% ogółu gospodarstw rolnych w Polsce, prowadziło rozproszoną produkcję rolną. Największy stopień specjalizacji we wszystkich grupach obszarowych badanej zbiorowości dotyczył upraw polowych oraz chowu zwierząt w systemie wypasowym.

W latach 2005–2007 w grupie obszarowej 1–5 ha UR odnotowano wzrost liczby gospodarstw specjalizujących się w uprawach zbóż i ziemniaków oraz chowie bydła (wykres 4).

WYKRES 4. Struktura gospodarstw rolnych w Polsce o areale 1–5 ha UR według typów rolniczych.

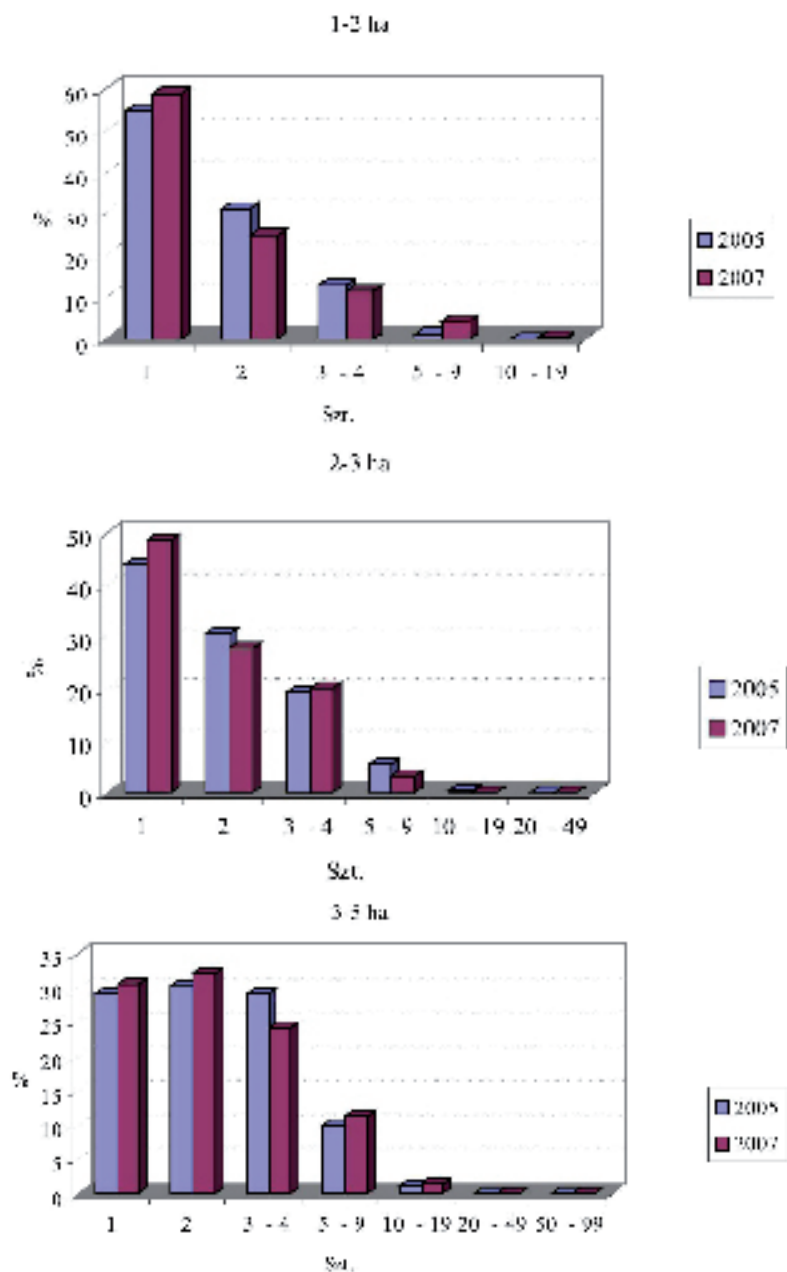

Źródło: opracowano na podstawie *Charakterystyka gospodarstw...*, op. cit., GUS, Warszawa 2006 i lata następne.

Gospodarstwa zajmujące się produkcją upraw polowych oraz chowem zwierząt żywnościowych w systemie wypasowym stanowiły odpowiednio ok. 30% oraz 18% analizowanej zbiorowości gospodarstw. Koncentracja chowu zwierząt była jednak najmniejsza wśród wszystkich badanych grup gospodarstw (wykres 5). Ponadto w tej grupie obszarowej występował największy odsetek gospodarstw (ok. 2%), które ze względu na prowadzony profil produkcyjny traktowane były jako gospodarstwa niesklasyfikowane.

WYKRES 5. Struktura gospodarstw rolnych w Polsce o areale 1–5 ha UR według skali chowu bydła w latach 2005–2007.

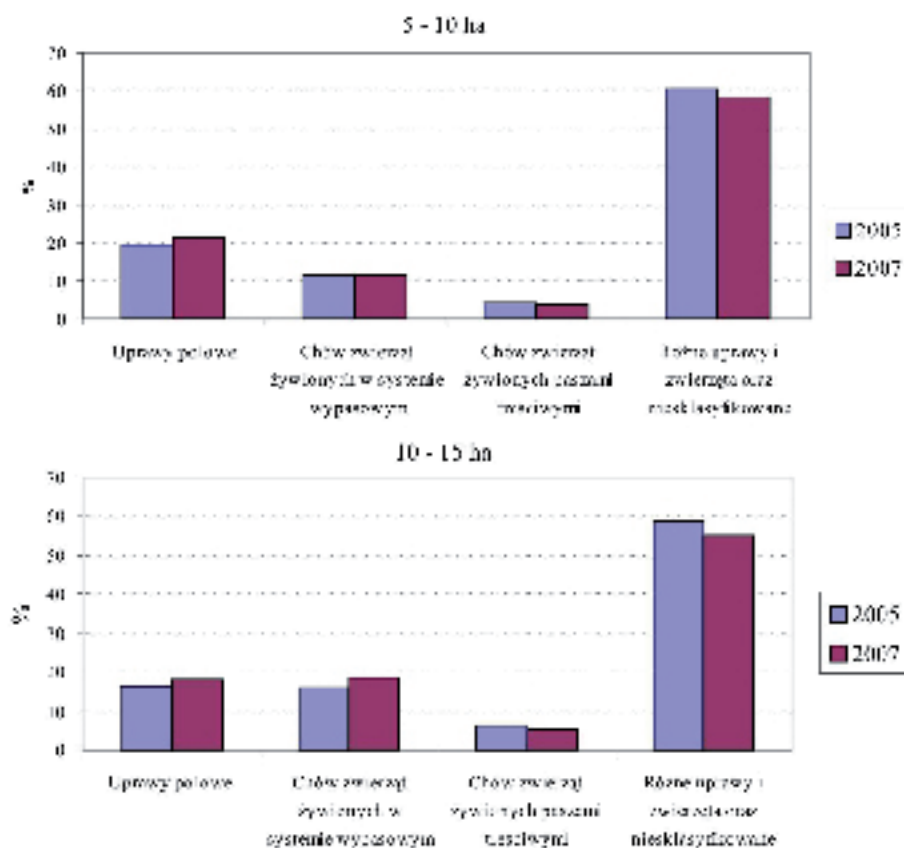

Źródło: opracowano na podstawie *Charakterystyka gospodarstw...*, op. cit., GUS, Warszawa 2006 i lata następne.

Jak wynika z danych przedstawionych na wykresie 5 w 2007 roku, wśród gospodarstw o areale 1-5 ha utrzymujących bydło a'y I z nich posiadało stada liczące 1-4 szt. Natomiast zbiorowość gospodarstw z pogłowiem krów powyżej 20 szt. wynosiła tylko ok. 0,1% analizowanej grupy.

W 2007 roku gospodarstwa o średnim areale użytków rolnych (5-15 ha) w ponad 55% nie miały jednoznacznie określonego profilu produkcji. Pozostała grupa badanej zbiorowości specjalizowała się podobnie jak gospodarstwa małe w uprawach polowych oraz chowie bydła (wykres 6). W stosunku jednak do poprzednio omawianej grupy obszarowej koncentracja upraw polowych zmniejszyła się i w 2007 roku wynosiła ok. 20% ogółu gospodarstw o średnim areale.

WYKRES 6. Struktura gospodarstw rolnych w Polsce o areale 5-15 ha UR według typów rolniczych.

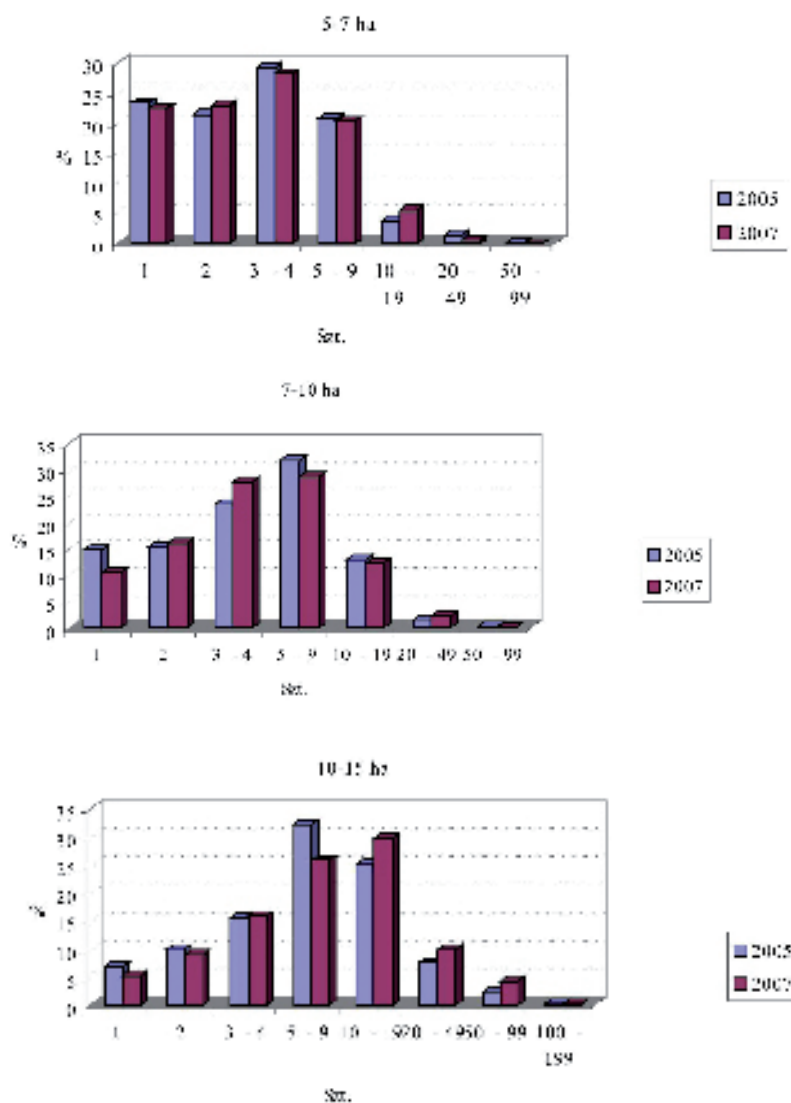

Źródło: opracowano na podstawie *Charakterystyka gospodarstw...*, op. cit., GUS, Warszawa 2006 i lata następne.

Odnotowano jednak większą skłonność do produkcji zwierzęcej. Chów bydła charakteryzował się jednak nadal niskim stopniem koncentracji (wykres 7). Udział gospodarstw o obsadzie powyżej 20 szt. bydła w 2007 roku kształtował się na poziomie kilkunastu procent badanej grupy obszarowej.

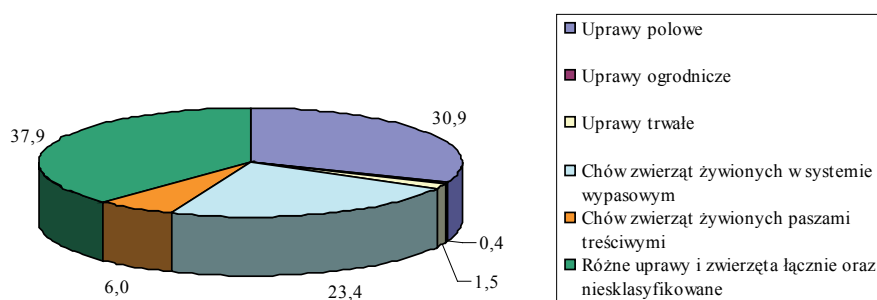
WYKRES 7. Struktura gospodarstw rolnych w Polsce o areale 5–15 ha UR według skali chowu bydła w latach 2005–2007.

Źródło: opracowano na podstawie *Charakterystyka gospodarstw...*, op. cit., GUS, Warszawa 2006 i lata następne.

Gospodarstwa obszarowo większe o areale powyżej 15 ha UR, które w ostatnich latach zwiększyły swój udział w produkcji towarowej rolnictwa wyraźnie różniły się stopniem koncentracji produkcji roślinnej i zwierzęcej w porównaniu z gospodarstwami mało i średnio obszarowymi (wykres 8).

Wykres 8. Struktura gospodarstw rolnych w Polsce o areale powyżej 15 ha UR według typów rolniczych w 2007 roku

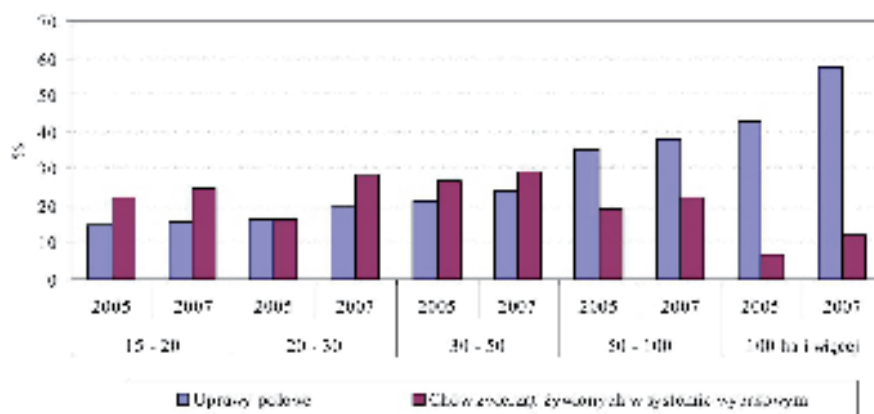

Źródło: opracowano na podstawie *Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2007 r.*, GUS, Warszawa 2008 r.

Jak wynika z wykres 8, w 2007 roku prawie 31% gospodarstw skoncentrowanych było przede wszystkim na uprawach polowych natomiast ponad 23% na chowie zwierząt w systemie wypasowym. Chów zwierząt żywionych paszami treściwymi obejmował 7% analizowanej zbiorowości. Rozproszoną produkcję rolną prowadziło natomiast 38% gospodarstw analizowanej grupy. Najmniejsze zainteresowanie gospodarstw o areale powyżej 15 ha dotyczyło upraw ogrodniczych.

W grupie gospodarstw obszarowo większych wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstw wyraźnie zwiększał się stopień ich specjalizacji, co przedstawiono na wykresie 9.

Wykres 9. Struktura gospodarstw rolnych w Polsce o areale powyżej 15 ha UR w poszczególnych grupach obszarowych według typów rolniczych

Źródło: opracowano na podstawie *Charakterystyka gospodarstw...*, op. cit., GUS, Warszawa 2006 i lata następne.

W latach 2005–2007 w gospodarstwach o areale 15–50 ha UR odnotowano większe zainteresowanie chowem zwierząt żywnościowych w systemie wypasowym. Natomiast gospodarstwa o powierzchni powyżej 50 ha UR specjalizowały się w uprawach polowych. Ponadto gospodarstwa te charakteryzowały się wysokim stopniem koncentracji chowu zwierząt (tabela 1).

TABELA 1. Pogłowie bydła według skali chowu w gospodarstwach o areale 15 ha i więcej

Grupy obszarowe UR	Lata	Gospodarstwa posiadające bydło w sztukach									
		1	2	3-4	5-9	10-19	20-29	30-49	50-99	100-199	200 i więcej
		w odsetkach wg skali chowu bydła									
15-20	2005	5	6,9	8,4	20,9	31	17,9	8,9	0,9	0,1	0
	2007	4,5	6	8,6	17,9	26,9	19,3	13,9	2,9	0	0
20-30	2005	2,7	6,2	8,5	14,2	24,1	20,8	19,7	3,7	0,1	0
	2007	2,6	4,1	8,6	12,5	18,9	22,8	23	9,3	0,2	0
30-50	2005	3,6	2,4	6	13,3	18,4	15,4	28,8	11,5	0,6	0
	2007	2,6	4,1	6,6	5,7	14,6	12,2	15,2	28,5	1,3	0
50 ha i więcej	2005	5	2	4,7	17	9,7	10,4	19,4	21,6	7,8	2,4
	2007	4,6	2,4	5,3	6,5	6,8	10,6	16,6	23,9	15,5	2,8

Źródło: opracowano na podstawie *Charakterystyka gospodarstw...*, op. cit., GUS, Warszawa 2006 i lata następne.

Wiele cech różni gospodarstwa duże od gospodarstw małych i średnich. Jedną z nich jest największa w polskim rolnictwie koncentracja produkcji roślinnej oraz koncentracja chowu zwierząt, co umacnia ich pozycję jako głównych dostawców surowców dla przemysłu rolno-spożywczego. Koncentracja powierzchni upraw i chowu zwierząt sprzyjała uzyskiwaniu większych plonów i wydajności jednostkowych zwierząt oraz poprawie jakości wytwarzanych produktów. Ponadto oznaczała też mniejsze jednostkowe nakłady pracy, a w efekcie – wzrost ekonomicznej wydajności pracy.

BIBLIOGRAFIA

- A b t S., *Logistyczny agrobiznes*, www.Logistyka.net.pl, 2002.
Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2005 r., GUS, Warszawa 2006.
Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2007 r., GUS, Warszawa 2008.
K i s p e r s k a - M o r o Ń D., K r z y ż a n i a k S. (red.), *Logistyka*, Instytut Logistyki i Magazynowania, Poznań 2009.
K u b o Ń M., *Metodyczne aspekty szacowania kosztów infrastruktury logistycznej przedsiębiorstw rolniczych*, Problemy Inżynierii Rolniczej, nr 1/2007.
Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej GUS, Warszawa 2006 i lata następne.

Urszula Motowidlak

PRODUCTION OF FARMS OF DIVERSIFIED AGRICULTURAL STRUCTURE

(Summary)

The article presents concentration of plant and animal production of Polish farms in individual area groups. In article has been shown that farms in individual area groups in 2005–2007 had the most interest in field cultivations and in breeding of animal fed in pasturage system. Simultaneously the attention has been paid on great disparity in economic activity of farms belonging to different area groups. So propensity of farms to concentrate rural production was growing with growth of their area. The greater farms with area above 15 ha of rural applications which increased their part in commodity production of farming differed distinctly about level of concentration of plant and animal production from farms with small and middle area. However great quantitatively domination of farms with small and middle area caused that almost 45 percent of farms hadn't definite production profile.